

Araştırma Makalesi / Research Article

Köy ve Kent Değişkenlerine Göre Ortaokul Öğrencilerinin Haklarına Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi

A Research on the Views of Rights of Middle School Students According to Village and City Variables

Vildan TORLAK¹

Makale Gönderme Tarihi	Revizyon Tarihi	Kabul Tarihi
21.03.2019	07.05.2019	21.06.2019

Önerilen Atıf / Suggested Citation:

Torlak, V., 2019, Köy ve Kent Değişkenlerine Göre Ortaokul Öğrencilerinin Haklarına Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi. *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 182-195

Öz

Bu çalışmanın amacı, sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan farklılıklar gösteren köy ve kent ortamının, ilköğretim 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin haklarını bilip kullanmada hangi yönde ve ne derecede etki ettiğini ortaya koymak, problemleri tespit etmektir. Araştırma grubunu 2018-2019 eğitim öğretim yılında Rize ili merkez ilçesine bağlı bir köy ilköğretim okulunda öğrenim gören 30 öğrenci ve kent merkezindeki bir ilköğretim okulunda öğrenim gören 30 öğrenci olmak üzere toplam 60, 6. ve 7. sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Yapılan bu çalışmada, araştırmanın amacına uygun olarak nitel yöntem tercih edilmiştir. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden durum (vaka) deseni kullanılmıştır. Araştırma, veri toplama araçlarından gözlem ve görüşme ile sınırlıdır. Araştırma sonucunda köy ve kent öğrencileri arasında düşüncelerini ifade edebilme özgürlüğü bakımından kent lehine anlamlı düzeyde bir başarı farkı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunda yaşanan yerin öğrenciye ve ailesine sunduğu çeşitli sosyo-ekonomik ve kültürel durumları etkili olduğu söylenebilir. Araştırmaya katılan öğrencilerin çocuk hakları ile ilgili görüşleri incelendiğinde kız öğrencilerin çocuk hakları ve bu hakların ihlaline yönelik tutumlarının daha hassas olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin çocuk hakları hakkındaki bilgi düzeylerinin köy ve kent okulları arasında bir farklılık göstermediği ve öğrencilerin çocuk haklarının en büyük sorununu ağırlıklı olarak eğitim hakkından yararlanamama olarak gördükleri sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: köy, kent, sosyo-ekonomik düzey, çocuk hakları

Abstract

The aim of this study is to determine the effects of the village and the urban environment, which have differences in socioeconomic and cultural aspects, in the direction of the 6th and 7th grade students' knowledge of the their own rights and how to use them and to identify the problems. The research group consisted of 60, 6th and 7th grade students, 30 of whom attended a village primary school in the province of Rize and 30 of them attended a primary school in the city center in the 2018-2019 academic year. In this study, qualitative method was preferred for the purpose of the study. In the study, the case (fact) pattern was used from the qualitative research designs. Research is limited to observation and interview from data collection tools. At the end of the study, it was concluded that there is a significant difference in success in favor of the city in terms of freedom of expression between village and city students. The socio-economic and cultural conditions offered to the students and their

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı, Ankara.
E-posta:vildantorlak97@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-4191-3204>

families are effective. The socio-economic and cultural conditions offered by the city and village to the students and their families are effective. When the opinions of the students about children's rights are examined, it is concluded that female students' attitudes towards children's rights and violations of these rights are more sensitive. It was concluded that the level of knowledge of children about children's rights did not differ between village and urban schools and students considered the biggest problem of children's rights as not being able to benefit from the right to education.

Key Words: village, city, socio-economic level, children's rights

1.GİRİŞ

Dünyada birçok şekilde kendini gösteren ikili yapı sorunu, ülkemizde de köy ve kent şeklinde belirginleşmektedir. Cumhuriyet ile birlikte birçok alanda gelişme ve değişimler yaşanmıştır. Bunlardan biri de sosyo-ekonomik gelişmelere paralel olarak ortaya çıkan hızlı kentleşmedir. Köy ve kentin kendine özgü yaşam şekli, buralarda yaşayan insanların sosyo-ekonomik düzeyleri ve eğitim öğretim hizmetlerinden yararlanabilme imkânları arasında farklar vardır. Bu fark, kent lehine gün geçtikçe artmaktadır. Belirtilen sebeplerden dolayı eğitim öğretimde ortaya çıkan farklılıkların giderilmesi, demokratik toplumun bir gereği olarak bütün fertlere eşit eğitim öğretim imkânlarının sağlanması gerekir (Deniz, 2003). Akademik başarı ile sosyo-ekonomik düzey arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmaların çoğunun sonuçları, akademik yetersizliklerin kaynağının çoğunlukla sosyo-ekonomik yetersizlikler olduğunu gösterirken bazı araştırmalar ise sosyo-ekonomik açıdan risk altında bulunan çocukların daha yüksek akademik başarı sergilediklerini göstermektedir (Erdil, 2010). Tüm dünya ölçeğinde var olan sosyo-ekonomik sorunlardan en çok çocuklar olumsuz etkilenmekte, bazı çocukların temel gereksinimleri karşılanamamakta ve sağlıklı bireyler olarak yetişebilmelerinin önünde engeller bulunmaktadır (Yolcuoğlu, 2009: 44). Modern ve demokratik bir toplumun bütün fertlerine sağlayacağı en önemli hizmetlerden biri, onların etkili bir şekilde haklarını kullanmalarını sağlamak; onları haklarının ve sorumlulukların farkında olan bireyler durumuna getirmektir. Çocukluk yaşlarının bireyi hayata hazırlayan bir dönem olarak benimsenmesiyle ve çocuğun kendine özgü kişiliğe sahip, ayrı bir birey olduğuna özen gösterilmesi ile çocukların bilgi edinmesi, zihinsel ve bedensel gelişiminin sağlanması, sevgi dolu ve mutlu olması için gerekli ortamın sağlanmasına yönelik çalışmalar hukuksal alanda sürdürülmektedir. Çocuk hakları, çocuğun insan olması, bakıma ve özene gereksinim duyması nedeniyle doğuştan sahip olduğu haklardır. Çocukların temel insan haklarından fırsat eşitliği çerçevesinde yararlanmaları gereği göz önünde tutularak, onların yaşama, gelişim, korunma ve eğitim hakkına; dahası yaşamın her alanında tüm insan haklarına sahip olabilmeleri için özen gösterilmiş ve ulusal ve uluslararası hukukta düzenlemeler yapılmıştır (Kaya, 2011). Hak; gelenek, töre ya da yasalarca verilen, kişinin bir şeyi elde etme, elde bulundurma, belli bir biçimde davranma yetkisidir (TÜBA, 2018). Unicef (1989)'te, Birleşmiş Milletlerin, çocukların özel ilgi ve yardıma hakkı olduğunu ilân ettiği *anımsanarak*, toplumun temel birimi olan ve tüm üyelerinin ve özellikle çocukların gelişmeleri ve esenlikleri için doğal ortamı oluşturan ailenin toplum içinde kendisinden beklenen sorumlulukları tam olarak yerine getirebilmesi için gerekli koruma ve yardımı görmesinin zorunluluğuna *inanmış olarak*, her ülkedeki, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki çocukların yaşama koşullarının iyileştirilmesi için uluslararası işbirliğinin taşıdığı önemin *bilincinde olarak sözleşmeye taraf devletler maddeler üzerinde anlaşmaya varılmıştır*. Çocuk hakları sözleşmesi ilkeleri; ayrımcılığın önlenmesi, eşitlik, adalet çocuğun yüksek yararının gözetilmesi, çocuklara sevgi, hoşgörü, çocuğun kendisiyle ilgili süreçlere katılımı ve görüşlerinin alınması boyutlarını içermektedir. Çocuğun temel hakları; yaşama hakkı, güvenli

yaşama hakkı, yaşamını sürdürme ve geliştirme hakkıdır. Diğer deyişle; yaşama, gelişme, korunma, bakım ve katılım hakları çerçevesinde çocukların yaşam standartları tanımlanmıştır. Çocuğun kişi, hak ve özgürlükleri; isim, vatandaşlık, uyruk, kimlik, kimliğin korunması, haklarını, çocuğun ifade özgürlüğü hakkını, bilgilenme hakkını, düşünce, vicdan, inanç özgürlüğü hakkını, dernek kurma özgürlüğünü, yardım amaçlı yardım toplama hakkını, özel yaşamın dokunulmazlığını, işkenceye tabi tutulmamasına, insanlık dışı, zalimce ve kötü muamele görmeme ve cezalandırmama haklarını içerir (Cılga, 2001). Bir ülkenin kalkınmasında ve toplumsal refahın artırılmasında en önemli etken eğitimidir. Buradan hareketle eğitimin ülke genelinde köy-kent farkı olmaksızın tüm nüfusa eşit bir şekilde sunulması oldukça önemli bir konudur. Devlet, eğitim ve öğretimi tüm vatandaşların eşit imkânlar içinde nitelikli bir eğitim görmesini sağlamayı en başta gelen görevi saymayı amaç edinmelidir. Eğitimde fırsat eşitliğini ve eğitimin toplumla bütünleşmesini sağlamak sosyal devletin gereğidir. Bu bağlamda devletin, eğitim faaliyetlerini planlanması ve fırsat eşitliğini sağlamak için gerekli önlemleri alması en önemli görevlerindedir (Aydın vd., 2012). Eğitim kurumlarında da çocuklara haklarını bilme ve koruma değerlerini kazandıracak olan yönetici ve öğretmenlere büyük sorumluluk düşmektedir. Okul ortamında yönetici, öğretmen ve diğer çalışanların hepsi bu değerlere sahip olmalıdır. Çağdaş eğitim sisteminin, çocuğa gelişmemiş bir varlık olarak değil; kendine has gereksinimleri, zekâ, ilgi, istek, yetileri ve kendine özgü hakları bulunan, korunması gerekli bir varlık olarak bakması öngörülmektedir (Kaya, 2011). Birtakım değerlerin öğretilmesinde doğrudan telkin metodu etkili olsaydı ailesinden, okullardan, dinî toplantılardan bireylerin etkilenmesi ile mükemmel bir toplumun inşası gerçekleştirilebilirdi. Oysaki insan fitratının telkine, vaaz üslubu ile “iyi ol, dürüst ol, yerlere çöp atma!” gibi sözlere çok da açık olmadığı gözlemlenmektedir (Türkyılmaz ve Kuş, 2014:41). Başka bir deyişle sadece zihinsel öğrenme, öğrenmenin gerçekleşmesi için yeterli olmamaktadır. Bireyin bilgiyi öğrenmeye istekli olması bunu kendisi için önemli görmesi ve öğreneceği bilgiyi günlük hayatla ilişkilendirip davranışa dönüştürmesi gerekmektedir. Bu durum öğrenmenin kalıcılığını artırmada önem arz etmektedir (Oğuz, S. 2013). Ayrıca bu hakların çocuklara verilmiş bir ödül ya da lütuf gibi görülmemesi, yasal, ahlaksal ve toplumsal olarak bir gereklilik olduğunun bilinmesi gerekmektedir (Polat vd., 2017). Hayatı öğrenmek ve mevcut bilgileri anlamak için atılan ilk adım ilkokuldur. Burada edinilen bilgiler ve öğretmenler yardımı ile kişilerin karakterleri, yaşayış tarzları, hayata bakışları şekillenmektedir (Oğuz ve Demir, 2017:2). Bununla birlikte çocukların birtakım haklara sahip olabilmesi konusunda ebeveynlerin davranışları da oldukça önemlidir (Özyıldırım, 2007). Aile toplumun en önemli sosyal kurumlarından biridir. Bu yapının içerisinde çocuğun nasıl konumlandırıldığı ve çocuğa nasıl bir değer atfedildiği ise temel bir tartışma konusudur (Erbay, 2013). Çocuğa etki edip, biçimlendiren ve kendine göre bir şekil veren bir diğer unsur ise toplumsal yapıdır. Toplumsal yapının çocuğu ne yönde etkilediği, bizi nasıl bir geleceğin beklediğinin bir göstergesidir. Dolayısıyla, nasıl bir gelecek inşa etmek istiyorsak, ona uygun bir toplumsal yapı kurmak zorundayız. “Ne ekersen onu biçersin” sözü ile açıkça belirtileceği gibi bizi nasıl bir geleceğin beklediği bir giz ya da bilmece değildir. Bunun için, var olan toplumsal yapının çocuğa bakışına bakmak yeterlidir (Şensoy, 1949: 1). Kendine güvenli, saygılı ve her zaman kendini aşmayı hedeflemiş bireyler yetiştirebilmek için onların haklarına doğdukları andan itibaren saygı gösterilmeli ve bu konuda etkili bir mücadele için güç birliği yapılmalıdır (Aral ve Gürsoy, 2001). Bireylerin yetişkin olduğunda demokrasinin ilkelerine uygun yaşayabilmeleri, çocukken tüm insanların sahip olduğu hakların yanında, gelişim gereksinimleri nedeniyle bazı özel insan haklarına, diğer bir deyişle çocuk haklarına sahip olmalarını sağlamaktan geçer (Nayır ve

Kepenekci, 2011: 161). Dünyadaki bütün çocukların durumu her ne olursa olsun, Çocuk Hakları'na Dair Sözleşme'ye göre sahip olması gereken hakları vardır. Ülkemizde çocuk haklarının bilinmesi ve en iyi şekilde uygulanması gereken yerlerden birisi eğitim kurumlarımızdır. Eğitim kurumlarında öğrencilerin çocuk haklarını ne kadar bildikleri, nasıl değerlendirdikleri ve ne düzeyde uyguladıkları çok önemlidir. Bu bağlamda öğrencilerin yani çocukların çocuk haklarını ne kadar biliyor ve benimsiyor oldukları da önemli hale gelmektedir. Belirtilen bu durumlardan hareketle bu çalışmanın amacı, sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan farklılıklar gösteren köy ve kent ortamının, ilköğretim 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin haklarını bilip kullanmada hangi yönde ve ne derecede etki ettiğini ortaya koymak, problemleri tespit etmektir.

2. YÖNTEM

2.1 Araştırmanın Deseni

Yapılan bu çalışmada, nitel araştırma desenlerinden durum (vaka) deseni kullanılmıştır. Durum çalışmasının 'nasıl' ve 'niçin' sorularını temel alan araştırmacının kontrol edemediği bir olgu ya da olayı derinliğine incelemesine olanak sağlayan araştırma yöntemi olduğunu söylemek mümkündür (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

2.2. Çalışma Grubu

Araştırma grubunu 2018-2019 eğitim öğretim yılında Rize ili merkez ilçesine bağlı bir köy ilköğretim okulunda öğrenim gören 30 öğrenci ve kent merkezindeki bir ilköğretim okulunda öğrenim gören 30 öğrenci olmak üzere toplam 60 6. ve 7. sınıf öğrencisi oluşturmaktadır.

2.3 Veri Toplama ve Analiz

Araştırmanın verilerini açık uçlu sorulardan oluşan görüşme formu oluşturmaktadır. Görüşme formunun açık uçlu sorulardan oluşmasındaki amaç; öğrencilerin düşüncelerini derinlemesine bir şekilde ortaya çıkarmaktır. Görüşme formu 5 adet açık uçlu sorudan oluşmaktadır. Veri toplama aracı araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Yapılan çalışmada elde edilen veriler içerik analizi kullanılarak çözümlenmiştir. İçerik analizi, verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Toplanan verilerin kavramsallaştırılması sonucunda ortaya çıkan kavramlara göre düzenlenmesi ve verileri açıklayan temaların belirlenmesi gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Elde edilen metinler satır satır okuma tekniği ile okunduktan sonra veriler kodlanarak kategoriler oluşturulmuştur. Öğrencilerin görüşleri doğrultusunda elde edilen verilerden doğrudan alınan yazılı alıntılarla desteklenerek araştırmanın geçerliği ve güvenilirliği sağlanmaya çalışılmıştır. Veriler analiz edilirken öğrencilere K1 (Kız öğrenci 1), E1 (Erkek öğrenci 1) olarak gösterilmiştir.

3.BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde elde edilen bulgular, sorulara verilen cevaplar ile oluşturulan kategoriler altında öğrenci görüşlerine yer verilerek yorumlanmaktadır. Öğrencilerin temel hak ve özgürlüklerimizin önemine ilişkin görüşleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Temel hak ve özgürlüklerimizin önemi

	Örnek ifadeler	
	Köy Okulu	Kent Okulu
Özgürlüklerin olmaması	<ul style="list-style-type: none"> • Temel hak ve özgürlüklerimiz olmasaydı istediğimiz gibi dışarı çıkamazdık oynayamazdık. (E8). • Temel hak ve özgürlüklerimiz olmazsa herkes mutsuz olur, birbirine kötü davranır, hırsızlık ve darp olayları artar. (E6). • Temel haklarımız olmasaydı eğitim olmazdı, hiçbir şey öğrenemezdik. (K8). • Temel haklarımız olmasaydı okuyamazdık, yazamazdık, dışarıya çıkamazdık, özgürlüklerimiz kısıtlanmış olurdu. (K6). • Temel haklarımız olmasaydı cahil olurduk, gelecekte bir mesleğe sahip olamazdık. (K9). 	<ul style="list-style-type: none"> • Haklarımız olmazsa karmaşıklık çıkardı. Uyum içinde yaşıyorsak sebebi haklarımızdır. (K10). • Özgürlüklerimiz olmazsa evimizde hep tutsak kalırdık okuyamazdık. (K18). • Birçok kişi meslek sahibi olamayacaktı. Mesela doktorlar eğitim alamayıp meslek sahibi olamasalardı hastaların tedavisi olmayacaktı. (K7).
Kölelik	<ul style="list-style-type: none"> • Bizler köle gibi yaşatılırdık. Özgür olmasaydık kendimize güvenimiz olmaz hayallerimiz önemsenmezdi. (K7). 	<ul style="list-style-type: none"> • Özgürlüklerimiz olmazsa esir gibi yaşayabilirdik. (K16). • Hapis gibi bir hayat yaşardık. (K15). • Bu kocaman dünyada tutuklu gibi olurduk. (K13). • Köle olarak yaşardık, bazı insanlar bizden üstün olurdu. (K9). • Çoğu insan tutsak gibi yaşardı. Bir yere giderken izin almak zorunda kalırdık. (E5). • Hayatımızda kölelik olurdu, başkan çocuklarına torpil olurdu ve okullarda ayrıcalık olurdu. (E10).
Yaşama hakkını yitirme	<ul style="list-style-type: none"> • Hastalıktan ölebilir, yaşama hakkımız elimizden alınabilir ve herkes cahil olabilirdi. (K12). • Temel haklarımız olmasaydı kızlar okumaz yaşama hakkımız olmazdı. (K5). • Özgürlüklerimiz olmasaydı hayatın anlamı kalmazdı. (K2). 	<ul style="list-style-type: none"> • İnsanlar birbirlerini öldürürdü, dünyada vahşet yaşanırdı. (E3).

Tablo 1 incelendiğinde öğrencilerin hepsi temel hak ve özgürlüklerimizin olmaması durumunda karamsar ve olumsuz tablolar hayal etmişlerdir dolayısıyla temel hak ve özgürlüklerinin bilincinde olduklarını belirtmişlerdir. Köy öğrencilerinin ağırlıklı olarak özgürlüklerinin kısıtlanması konusu üzerinde durduklarını kent öğrencilerini ise daha çok fiziksel kısıtlanma esaret, kölelik gibi kavramlara ağırlık verdikleri görülmektedir.

Öğrencilerin düşünce özgürlüğünü kullanımlarının karşılaştırılması Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. İfade özgürlüğü ve katılım hakkı kullanımı

	<i>f</i>	
	Köy okulu	Kent okulu
İfade özgürlüğü ve katılım hakkını kullanabilenler	17	25
İfade özgürlüğü ve katılım hakkını kullanamayanlar	13	5

Tablo 2 incelendiğinde köy okulundaki öğrencilerden 13’ü ifade özgürlüğü ve katılım hakkına sahip olduğunu düşünürken, 17 öğrenci bu özgürlüğe yeterince sahip olmadığını belirtmiştir. Kent okulunda ise 5 öğrenci bu özgürlüğe sahip olmadığını düşünürken 25 öğrenci ifade özgürlüğü ve katılım hakkına sahip olduğunu belirtmiştir.

Öğrencilerin ifade özgürlüğü ve katılım hakkı kullanımına yönelik örnek ifadeleri Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. İfade özgürlüğü ve katılım hakkı kullanımı örnek ifadeler

Tablo 3 incelendiğinde öğrencilerin cevaplarının 3 gruba ayrıldığını görmekteyiz. Bunlar ifade

	Örnek ifadeler	
	Köy Okulu	Kent Okulu
İfade özgürlüğü ve katılım hakkını kullanabilenler	<ul style="list-style-type: none"> • Artık çocukların da fikirleri alınıyor dinleniyor hatta bazı konular çocuklar sayesinde çözülüyor. (E8). • Düşüncelerimi özgürce ifade edebiliyorum. (E14). 	<ul style="list-style-type: none"> • Evde, okulda, dışarıda düşüncelerimi özgürce ifade edebiliyorum. (K17). • Düşüncelerimi özgürce ifade edebiliyorum çünkü okulda ve evde bu hakkıma saygı duyuluyor. (E5). • Düşüncelerimi özgürce ifade edebilme hakkımı kullanıyorum fikirlerimizi paylaşmak her çocuk için önemlidir. (K10). • Düşüncelerimi özgürce ifade edebilirim çünkü ailem düşüncelerime önem veren bireyler. (K8).
İfade özgürlüğü ve katılım hakkını kullanamayanlar	<ul style="list-style-type: none"> • Kendi düşüncelerimi anlatıyorum ama annem ve babam dinlemiyorlar bu yüzden çekiniyorum. (K9). • Yanlış bir şey söylesek ailemize bize kızıyor. (E2). • Arkadaşlarımla birlikteken kendimi özgürce ifade edebiliyorum ama ailemde kendimle ilgili olan konulara katılıyorum. (E6). • Kendi içime kapanık olduğumdan haklarımı yeterince kullanmıyorum. (E5). • Ben düşüncelerimi her zaman söyleyebiliyorum ama bazen büyükler arasında düşüncelerimi söyleyemiyorum. (K15). 	<ul style="list-style-type: none"> • Büyükler yeterince kendimizi ifade etmemize izin vermiyorlar. (E11). • Büyükler haksız olduklarında bile bize bağırırlar. Sırf büyükler diye özür dileyin diyorlar. (K12). • İnsanlar çocukların düşüncesini önemsemiyor. Çocuklar kendi başına bir işi halledemeyen canlılar gibi düşünülüyor. (K9).
İfade özgürlüğü ve katılım hakkını sınırlı kullanmak gerektiğini düşünenler	<ul style="list-style-type: none"> • İnsan her şeyi söyleyemez utanır. Bazen çok abartmamamız gerekir bazı şeyleri. (K7). • Orta kullanıyorum çünkü çoğu da zarar azı da. Bana bu yeter. (E7). 	<ul style="list-style-type: none"> • Bence yeterince ifade hakkımızı kullanıyoruz çünkü çocuk olduğumuz için ifade olarak biraz geride kalmalıyız. (E4).

özgürlüğünü ve katılım hakkını kullanabilenler, ifade özgürlüğünü ve katılım hakkını

kullanamadığını düşünenler ve ifade özgürlüğünü ve katılım hakkını özellikle büyüklerin yanında sınırlı kullanmak gerektiğini düşünenler. Öğrencilerin, çalışmak zorunda bırakılan çocukların haklarını kullanımı hakkındaki görüşleri Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Çalışmak zorunda bırakılan çocukların haklarını kullanımı

Örnek ifadeler	
Köy okulu	Kent okulu
<ul style="list-style-type: none"> • Çalışmak zorunda kalan çocukların eğitim hakları vardır. Okuyup meslek sahibi olmaları gerekmektedir. (K13). • Çalışmak zorunda kalan çocuklar İfade ve Eğitim haklarını kullanamazlar. (E2). • Çalışmak zorunda kalan çocuklar özgür değillerdir. (K3). • Çalışmak zorunda kalan çocuklar ağır işlerde çalıştırılmamalıdır. (K14). • Bir ülke için Çocukların eğitilmesi çok önemli bir durum. İyi bir birey olmaları gerekmektedir. (E5). • Çalışmak zorunda kalan çocuklar eğitim ve oyun oynama hakkından yeterince faydalanamazlar. (K15). • Çalışmak zorunda kalan çocukların eğitim haklarına sahip olamayacaklarını düşünüyorum. (K9). 	<ul style="list-style-type: none"> • Çalışmak zorunda kalan çocuklar eğitim hakkı alamıyorlar. (K1). • İş yapan ve okula gidemeyen çocuklar var eğitim hakkından yeterince yararlanamıyorlar. (E3). • Çalışan bir çocuk eğitim göremez. (K2). • Günü çalışarak geçtiği için eğitim ve yaşama hakkından yararlanamaz. (K17). • Eğitim hakkı en önemli haklardandır çocuklar çalışmayıp eğitim hakkını kullanmalıdırlar. (E2). • İşe giderse eğitim hakkından yararlanamayacak. (E8). • Çalışan bir çocuk eğitim hakkından yararlanamazlar. (E12).

Tablo 4 incelendiğinde her iki grubunda, çalışmak zorunda bırakılan çocukların eğitim hakkından mahrum kalacakları üzerinde hemfikir oldukları görülmektedir. Çocukların çalıştırılması konusunda olumsuz fikirler belirtmiş olsalar da ağırlıklı olarak eğitim hakkından mahrum kalacağını belirtmişlerdir. Öğrencilerin, başkalarının haklarına saygı duymak ile ilgili görüşleri Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5. Başkalarının haklarına saygı duymak

Örnek ifadeler	
Köy okulu	Kent okulu
<ul style="list-style-type: none"> • Bizim haklarımız kadar başkalarının hakları da var onların haklarını gözetmeliyiz. (E11). • Yaptığımız her şeyde başka insanların rahatsız olup olmadığını sormamız gerekir. (K7). • Bütün insanlar eşittir bu yüzden haklarımızın aynı olduğunu bilmek gerekir. (K9). • Bir sorunumuzu çözerken başka insanların haklarını göz ardı etmek haksızlık olur. (K15). • Birinin hakkını kazandırmaya çalışırken diğer insanların da haklarına dikkat edilmelidir. (E5). • Başkalarının hakkına girmek kul hakkıdır. (E4). • Sorunlarımıza çözüm ararken başkalarını rahatsız edebilir ya da başkalarının haklarını kısıtlayabiliriz bunun olmamasına dikkat etmeliyiz. (K6). • Kendi sorunlarımızı çözerken bencilce davranmak karşı tarafı üzebilir. (E15). 	<ul style="list-style-type: none"> • Kendi sorunlarımıza çözüm ararken başkalarının haklarını yiyebiliriz bu yüzden başkalarının haklarına dikkat etmeliyiz. (K16). • Başka insanların haklarını yememeye özen göstermeliyiz. (E12). • Başkalarının haklarını da düşünmeliyiz onları haklarından mahrum etmemeliyiz. (K2). • Empati yaptığımızda kimse hakkını yedirtmek istemez o yüzden başkalarının haklarını gözetmeliyiz. (K17). • Haklarımızı savunurken istemeden de olsa başkalarının haklarını çiğneyebiliyoruz bunu olabildiğince azaltmamız gerekir. (K10). • Başkalarını haklarına göre çözüm önerileri aramamız gerekir. (E8). • Sorunlarımızı çözerken başka insanları kötü etkilemememiz gerekir. (K13). • Dünyada barış istiyorsak insanların sadece kendini değil herkesi düşünmesi gerekir. (K9).

Tablo 5 incelendiğinde öğrencilerin başkalarının haklarını yememek konusunda fikir birliği içinde oldukları görülmektedir. Bu konuda hassas olunması gerektiğini ve başkalarının haklarına saygı duyulması gerektiğini belirtmişlerdir. Köy okulu öğrencilerinin, Çocukların en önemli sorunu ve sorunların çözümü ile ilgili görüşleri Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Çocukların en önemli sorunu ve sorunların çözümü köy okulu

	Köy okulu örnek ifadeler	
	Sorun	Çözüm
Eğitim alamama	<ul style="list-style-type: none"> • Çocukların en büyük sorunu okul okumamaktır. (E4). • Okula gidemeyen çocuklar önemli bir sorundur. (K9). • Eğitim alamayan çocuklar en önemli sorundur. (K7). • Kız çocuklarını okula göndermek istemeyen babalar çocukların en büyük sorunudur. (K1). • Okula gidememek en büyük sorundur. (K14). 	<ul style="list-style-type: none"> • Okul okuyamayan çocuklara devlet destek olmalıdır. (E4). • Onlara bağışlarla yardımcı olunmalıdır. (K9). • Bu sorunu toplum duyarlı olursa çözebilir. (K7). • Babalar bilinçlendirilmeli. (K1). • Okulların sayısı arttırılmalıdır. (K14).
Diğer sorunlar	<ul style="list-style-type: none"> • Çocuklar teknolojiyi olumsuz kullanmaktadır. (E9). • Kızların erken yaşta evlendirilmeleri en büyük sorundur. (K12). • Ailelerin çocukları küçümsenmesi çocukların en büyük sorunudur. (E15). • Zararlı alışkanlıkları vardır. (E6). • Çocukların en önemli sorunu şımarıklıktır. (K3). • Çocuklar için okula ulaşım zor. (E7). 	<ul style="list-style-type: none"> • Ailelerin teknolojiyi kullanırken çocukları denetlemesi gerekir. (E9). • Ailelerin eğitimin önemi hakkında bilgilendirilmesi gerekiyor. (K12). • Aileler bilinçlendirilmeli. (E15). • Okul girişinde zabıta veya jandarma bulunmalıdır. (E6). • Ailelerin disiplinli olması gerekmektedir. (K3). • Okul sayısı artmalı. (E7).

Tablo 6 incelendiğinde köy okulu öğrencilerinin çocukların; teknolojiyi yanlış kullanma, şımarıklık, zararlı alışkanlıklar, evlendirilmek, küçümsenmek ve ağırlıklı olarak eğitim alamamak gibi sorunları olduğunu belirtmişlerdir. Öğrenciler belirttikleri sonuçlara alternatif

çözüm önerileri sunmuşlardır. Çözüm önerilerinde de genellikle bilinçlendirme çalışmalarına dikkat çekmişlerdir. Kent okulu öğrencilerinin, Çocukların en önemli sorunu ve sorunların çözümü ile ilgili görüşleri tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Çocukların en önemli sorunu ve sorunların çözümü kent okulu

	Kent okulu örnek ifadeler	
	Sorun	Çözüm
Aile davranışları	<ul style="list-style-type: none"> • Oyun oynayamama ve ders çalışmaya zorlanma çocukların en büyük sorunudur. (K15). • Sınavdan kötü not alan çocuklara aile büyüklerinin kızması en büyük sorunlar arasındadır. (K9). • Birçok durumda çocuklara söz hakkı verilmemesi en önemli sorunlardandır. (K2). 	<ul style="list-style-type: none"> • Düzenli ders çalışarak bu sorun çözülebilir. (K15). • Ailelerin bilinçlendirilmesi gerekmektedir. (K9). • Çocuklara hakları anlatılarak bu haklarını yeterince kullanmaları sağlanabilir. (K2).
Çocukların çalıştırılması	<ul style="list-style-type: none"> • Çocukların okutulmayıp çalıştırılması en önemli sorunlardandır. (K1). • Çocukların çalıştırılıp eğitim hayatından mahrum kalması çocukların büyük bir sorunudur. (K7). • Çalıştırılan çocuklar büyük bir problemdir. (K6). 	<ul style="list-style-type: none"> • Bağışlar yapılarak çocukların okutulması sağlanabilir. (K1). • Çocukların eğitim alıp istediği mesleğe sahip olması için insanların bilinçlendirilmesi gerekiyor. (K7). • Çocuğun ailesine maddi destek verilmelidir. (K6).
Diğer sorunlar	<ul style="list-style-type: none"> • Güvenliğin az olması en önemli sorundur. (E11). • Bilgisayar, telefon, tablet, televizyon vb. ile çok fazla vakit geçirmek en büyük sorundur. (E6). • Çocukların en büyük sorunu sınav sorularıdır. (E12). 	<ul style="list-style-type: none"> • Okul girişlerinde sivil polisler bulunmalıdır. (E11). • Bunların kullanımlarının yasaklanması gerekmektedir. (E6). • Öğretmenlerin sınav sorularını daha kolay hazırlamaları gerekiyor. (E12).

Tablo 7 incelendiğinde kent okulu öğrencilerinin çocukların; aile davranışları, çocukların çalıştırılması, teknoloji bağımlılığı, zor sınavlar ve güvenlik gibi sorunları olduğunu belirtmişlerdir. Öğrenciler belirttikleri sonuçlara alternatif çözüm önerileri sunmuşlardır.

4.SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmanın bulgularına göre öğrencilerin çocuk hakları hakkındaki bilgi düzeylerinin köy ve kent okulları arasında bir farklılık göstermediği, iki grupta da haklarını kullanma konusunda sorunlar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç Sadık ve Sarı (2012)'nin öğrencilerin demokratik bir toplumda yaşayan birey olarak sorumluluklarını anlamada eksikleri olduğunu göstermiştir bulgusu ile benzerlik göstermektedir. Araştırmanın bulgularına göre üst sosyo-ekonomik düzeye sahip okuldaki öğrenciler fikirlerini ifade özgürlüğünü ve katılım hakkını daha fazla kullandığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç Özyıldırım, (2007)'in üst sosyo-ekonomik-kültürel düzeydeki okullardaki öğrenciler katılım hakkını daha fazla kullanabilmektedirler bulgusuyla ve Topsakal ve Ayyürek (2012)'in öğretmenlerin birçoğu öğrencilerin düşünce özgürlüğünü yeterince kullanamadığını düşünmektedirler bulgusuyla benzerlik göstermektedir.

Araştırmanın bulgularına göre köy okulundaki öğrencilerden 13'ü ifade özgürlüğüne ve katılım hakkına sahip olduğunu düşünürken, 17 öğrenci bu özgürlüğe yeterince sahip olmadığını belirtmiştir. Kent okulunda ise 5 öğrenci bu özgürlüğe sahip olmadığını düşünürken 25 öğrenci ifade özgürlüğüne ve katılım hakkına sahip olduğunu belirtmiştir. Aradaki bu ciddi fark öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeylerinin ifade özgürlüğünü ve katılım hakkını etkilediğini göstermektedir. Çalışmak zorunda bırakılan çocukların haklarını kullanabilmesi ve başkalarının haklarına saygı duymak konularında köy ve kent fark etmeksizin katılımcıların çocukların çalıştırılmaması ve başkalarının haklarına saygı duyulması gerektiği konularında hemfikir olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin çocukların en büyük sorunları hakkındaki görüşleri alındığında köy okulu öğrencilerinin teknolojiyi yanlış kullanma, şımarıklık, zararlı alışkanlıklar, evlendirilmek, küçümsenmek ve ağırlıklı olarak eğitim alamamak gibi sorunları olduğunu belirtmişlerdir. Kent okulu öğrencilerinin çocukların; oyun oynayamama, güvenlik, azarlanma, teknoloji bağımlılığı, söz hakkı tanınmaması, zor sınavlar ve çalıştırılıp eğitim hakkını kullanamama gibi sorunları olduğunu belirtmişlerdir. Köy okulundaki öğrencilerin verdiği cevaplarda eğitim alamayan çocuklar ve evlendirilme cevaplarına dikkat çekmek gerekmektedir. Öğrenciler çevrelerinde böyle örnekler olduğu ve bu konuya üzüldüklerini belirtmişlerdir. Bu konuya çözüm önerisi olarak ailelerin bilinçlendirilmesi ve ailelere ekonomik yardım yapılması gerektiğini belirtmişlerdir. Hep köy hem de kent okulundaki öğrencilerin verdiği bir diğer cevap ise okullardaki güvenlik problemidir. Bu sorunun çözümü için okulların önünde jandarma ve sivil polis olması gerektiğini belirtmişlerdir. Öğrencilerin böyle bir istekte bulunmaları üzerinde durulması gereken bir bulgudur. Öncelikle çocuklara kendi haklarını öğretmek ve benimsetmek için bazı uygulamalar, etkinlikler yapılabilir. Anne ve babaların çocuk haklarına ilişkin tutumları eğitim, gelir düzeyi, doğup büyünülen yer gibi değişkenlerden etkilenmektedir. Çocuk hakları konusunda aile katılım programları ile anne-babalara yönelik eğitimler ve seminerler uygulanabilir. Toplumun çocuk hakları konusunda bilinçlendirilmesinde medya desteği sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Aral, N. ve Gürsoy, F. (2001). Çocuk hakları çerçevesinde çocuk hakları ve istismarı, *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı:151(5), 1-25.
- Aydın, A. ve Sarier, Y. ve Uysal, Ş. (2012). Sosyoekonomik ve sosyokültürel değişkenler açısından PISA matematik sonuçlarının karşılaştırılması. *Eğitim ve Bilim*, 37(164), 21-30.
- Cılga, İ. (2001). Demokrasi insan hakları kültürü ve çocuk hakları. *Milli Eğitim Dergisi*, 151(16.02), 2011.
- Deniz, K. (2003). Yazılı anlatım becerileri bakımından köy ve kent beşinci sınıf öğrencilerinin durumu. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 13(13), 233.
- Erbay, E. (2013). Çocukların katılım hakkı üzerine bir Türkiye değerlendirmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 38-54.
- Erdil, Z. (2010). Sosyo-ekonomik olarak risk altında bulunan çocuklara yönelik erken müdahale programları ve akademik başarı ilişkisi. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 17(1), 72-78.
- Kaya, S. Ö. (2011). *Öğretmen adaylarının çocuk hakları ile ilgili görüşleri* Yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kıral, B. (2018). “Köy Ve Kent Okullarındaki Öğrencilerin Çocuk Haklarına Ve Haklarının İhlaline İlişkin Görüşleri”. Y. Karaman Kepenekci , P. Taşkın (Ed.) *Prof. Dr. Emine AKYÜZ’e Armağan Akademisyenlikte 50 Yıl Çocuk Hakları Eğitim Hukuku Vatandaşlık Eğitimi* içinde (s.147-159). Ankara: Pegem Yayınları.
- Nayır, F. ve Kepenekci, Y. K. (2011). İlköğretim Türkçe ders kitaplarında çocukların katılım hakları. *İlköğretim Online*, 10(1), 160-168.
- Oğuz, S. (2013). “Ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler eğitimi çerçevesinde hukuk okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi”. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Oğuz, S. H. ve Demir, F. B. (2017). İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi dersine ilişkin görüşleri. *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 1-17.
- Özyıldırım, T. (2007). “Ankara ili ilköğretim okulu öğrencilerinin katılım hakkını kullanma durumlarına ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşleri”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Polat, B. D., Ersoy, Ö. A., ve Toran, M. (2017). Çocuk katılımı farkındalık ölçeği (ÇKFÖ): Ölçek geliştirme, güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 186-215.
- Sadık, F. ve Sarı, M. (2012). Çocuk ve demokrasi: ilköğretim öğrencilerinin demokrasi algılarının metaforlar aracılığıyla incelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 1(1), 48-62.

- Şensoy, N. (1949). Çocuk suçluluğu-küçüklük-çocuk mahkemeleri ve infaz müesseseleri. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 15(1), 95-166.
- Topsakal, C. ve Ayyürek, O. (2012). Sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre öğrencilerin çocuk haklarını kullanmaları. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. 3 (2), 37-53.
- TÜBA (2018) *Türkçe bilim terimleri sözlüğü*. Erişim tarihi: 14.12.2018 <http://www.tubaterim.gov.tr/>
- Türkyılmaz, M., Kuş, Z. (2014). İlköğretim 100 temel eserde çocuk hakları. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(15), 39-63.
- Unicef (1989) “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme: Önsöz”. Erişim tarihi: 27.03.2019 https://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23b.html
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yolcuoğlu, İ. G. (2009). Türkiye'de çocuk koruma sisteminin genel olarak değerlendirilmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18(18), 43-58.
- Yurtsever, M. (2009). “Ebeveyn çocuk hakları tutum ölçeğinin geliştirilmesi ve anne babaların çocuk haklarına yönelik tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi”. Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.